

HEMŞİRELİK BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNDE KLİNİK STAJDA MOBBİNG

MOBBING TO THE NURSING STUDENTS DURING CLINICAL PRACTICES

Damla ATEŞ*
 Ali KAPLAN**
 Selçuk ÖZTÜRK***
 Özlem ZORLU****
 Mahmut AKBURAK*****
 Esra ÇELİKEL*****
 Ümmügülsüm ÖZPINAR*****
 Tülay ÖZKAN*****

Geliş Tarihi:09.05.2013, Kabul Tarihi:07.02.2014

ÖZET

Amaç: Bu çalışma, hemşirelik bölümü öğrencilerinin klinik staj ortamında mobbinge maruz kalma durumlarının belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Method: Araştırmanın evrenini Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü'nde 2, 3 ve 4. sınıfta staja devam eden 216 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmacılar tarafından hazırlanan anket formu, uygun oturma düzeni oluşturularak öğrencilere uygulanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde; ortalama, standart sapma, sayı yüzde hesaplamaları ve ki-kare testi kullanılmıştır.

Bulgular: Öğrencilerin yaş ortalaması 21.9±1.46 olup çoğunluğunu (%36.6) 3. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Öğrencilerin %82.0'ı kadın, %18.0'ı erkektir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %49.2'si mobbinge maruz kaldığını ifade etmişlerdir. Öğrenciler, en çok (%36.9) hemşireler tarafından mobbinge maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin en fazla maruz kaldığı mobbing davranışlarına bakıldığında; yapılan işin değersiz ve önemsiz görülmesi (%82.6), performansla ilgili olumsuz değerlendirme (%80.4), sık sık sözünün kesilmesi (%79.3) göze çarpmaktadır. Kız öğrencilerin %52.7'sinin, erkeklerin ise %33.3'ünün mobbinge maruz kaldığı belirlenmiş olup aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (p>.05).

Sonuç: Türkiye'de birçok örgütte var olduğu düşünülen mobbinge, hemşirelik bölümü öğrencilerinin de maruz kaldığı ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda okul hastane işbirliği geliştirilmeli ve hemşirelerin öğrencileri benimsemeleri sağlanmalıdır.

Anahtar Sözcükler: Mobbing, Hemşirelik, Hemşirelik öğrencileri

*Damla Ateş, Öğr.
 Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
 Talas/KAYSERİ

**Ali Kaplan, Öğr.
 Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
 Talas/KAYSERİ

***Selçuk Öztürk, Öğr.
 Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
 Talas/KAYSERİ

****Özlem Zorlu, Öğr.
 Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
 Talas/KAYSERİ

*****Mahmut Akburak, Öğr.
 Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
 Talas/KAYSERİ

*****Esra Çelikel, Öğr.
 Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
 Talas/KAYSERİ

*****Ümmügülsüm ÖZPINAR, Öğr.
 Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
 Talas/KAYSERİ

*****Tülay ÖZKAN, Yar.Doç.
 Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
 Talas/KAYSERİ

Bu çalışma, 26-28 Nisan 2012'de Bursa'da yapılan 11. Ulusal Hemşirelik Öğrencileri Kongresi'nde poster bildiri olarak sunulmuştur

ABSTRACT

Objective: This study was conducted in order to determine evaluation of exposition to mobbing during clinical internship among the students of nursing school.

Method: The population of the study was composed of 216 students who were 2nd, 3rd and 4th grade students at Nursing School of Faculty of Health Sciences and who performed internship. The questionnaire form designed by the researchers was administered to the students after organizing a proper sitting order. Evaluation of the data, mean, standard deviation, percent and the chi-square test was used.

Findings: Mean age of the students was 21.9±1.46 and most of them were third grade students (36.6%). 82.0% of them were female students while 18.0% were male students. 49.2% of the participant students told that they were exposed to mobbing. Students emphasized that they (36.9%) were exposed to mobbing by nurses most. The most frequently used mobbing styles were the consideration of the work done by the intern students as insignificant and worthless (82.6%), devaluation of the performance (80.4%), frequently interrupted talk/explanations (79.3%). It was explored that 52.7% of the female students and 33.3% of the male students were subjected to mobbing and difference between was not found to be significant (p>.05).

Conclusion: It was seen that nursing students were also subjected to mobbing thought to be present in many organizations in Turkey. In this sense, nurses' acceptance of intern students should be increased to a desired level with school and hospital collaboration.

Key Words: Mobbing, Nursing, Nursing students

GİRİŞ

Mobbing, işyerinde belirli kişileri hedef alan sistematik bir dizi duygusal saldırı ve yıpratma hareketidir. Haksız yere suçlama, ima, kinaye, dedikodu yoluyla itibarı sarsma, küçük düşürme, taciz, duygusal istismar ve şiddet uygulayarak, bir kişiyi, işyerinin dışına çıkmaya zorlayan kötü niyetli davranışlardır (Tetik 2010).

Mobbing davranışları belirli bir sıklıkta (en az haftada bir) ve uzun bir süre boyunca (en az altı ay) devam etmektedir. Sıklığı ve uzun sürmesi sebebiyle sonucunda mağdurlarda ciddi zihinsel, psikosomatik ve sosyal tükenmişliğe yol açar (Leymann 1996). Mobbing olgusundan zarar gören kişilerde; uykusuzluk, iştahsızlık, depresyon, sıkıntı, endişe, hareketsizlik, ağlama krizleri, unutkanlık, alınganlık, ani öfkelenme, panik atak, suskunluk, yaşama arzusunun kaybı, daha önceleri sevdiği şeylerden doyum almama gibi bir takım davranış ve düşünce değişiklikleri gözlenebilir (Polat 2012; Tınaz 2012). Çalışanlar arasında gittikçe yoğunlaşan kronik endişeler, örgüt bütününe etkisi altına alır. Bu noktada mobbing olgusunun, örgütsel sağlığı tehdit eden bir unsur olarak ele alınması gerekliliği doğmaktadır. Ancak pek çok örgütte mobbinge bağlı problemlerle karşılaşılmasına rağmen bu problemler bir hastalık olarak görülmemekte; ilgili önlemler alınmamakta ve iyileştirmeye yönelik çalışmalar yapılmamaktadır (Tınaz 2006).

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) bir raporunda, son yıllarda işyerlerinde yaşanan şiddet olaylarının, yıldırmanın (mobbing) ve tükenmişlik gibi işyeri ile ilgili olumsuz psikolojik problemlerin küresel ölçekte artan bir sorun olduğuna dikkat çekilmektedir (Chappell, Di Martino et al 2006). Özellikle sağlık hizmetlerinde çalış-

şanlar, diğer mesleklere göre daha riskli çalışan grubunu oluşturmaktadır. Araştırmalar, sağlık çalışanlarının şiddete uğrama riskinin diğer hizmet sektörü çalışanlarına oranla 16 kat daha fazla olduğunu, hemşirelerin ise diğer sağlık çalışanları arasında üç kat daha fazla risk altında olduğunu göstermektedir (Çöl 2008)

Sağlık sektörü, göz ardı edilmeyecek oranda mobbing olaylarının yaşandığı alan olarak görülmektedir. Hastaneler yoğun ve stresli iş ortamlarıdır ve zor çalışma şartları, nöbetler, olanaksızlıklar, özellikle kamu kurumlarında çalışanlarda yetersiz ücret, akademik kariyer ve yükselme sırasında yapılan adaletsizlikler gibi sebepler mobbingi tetikleyen etkenlerdir (Çobanoğlu 2005; Dilman 2007). Mesleki şiddetin hemşirelik mesleğinde karşılaşılan önemli sorunlardan biri olduğu ve diğer mesleklerden daha fazla yaşandığı yapılan birçok çalışma ile de tespit edilmiştir (Polat 2012; Delbel 2003).

Lash ve arkadaşlarının hemşire öğrenciler üstünde yaptığı çalışmada hemşirelik öğrencilerinin sağlık meslek üyeleri tarafından sözel saldırılara uğradığının saptanması; hemşire grubun daha öğrenci iken sözel saldırılara maruz kaldığını göstermiştir (Lash, Kulakaç et al 2006). Henüz mesleğe başlamadan, öğrencilerin mobbing davranışlarına maruz kalması mesleki bütünlük ve benlik duygusunun zedelenmesine yol açacaktır. Bu bağlamda öğrenci hemşirelerin bu tür davranışlara maruz kalıp kalmadıklarının değerlendirilmesi önemlidir.

Bu çalışma, hemşirelik bölümü öğrencilerinin klinik staj ortamında mobbinge maruz kalma durumlarının belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Tanımlayıcı tipteki bu araştırma, Ocak 2012 tarihinde bir üniversitenin Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik 2-4. sınıf öğrencilerinde yapılmıştır. Hemşirelik bölümü 1. sınıf öğrencileri klinik staja çıkmadıkları için araştırma dışında tutulmuştur. Araştırmanın evrenini bir üniversitenin hemşirelik bölümünde 2, 3 ve 4. sınıfta staja devam eden 216 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerden 33'ü araştırmaya katılmayı kabul etmediği veya o gün okulda bulunmadığı için toplam 183 öğrenciye anket uygulanmıştır. Araştırmacılar tarafından literatüre (Yavuz 2007; Gökçe 2012) dayanarak hazırlanan anket formu, uygun oturma düzeni oluşturularak öğrencilere uygulanmıştır.

Verilerin toplanmasında açık uçlu ve çoktan seçmeli sorulardan oluşan anket formu kullanılmıştır. Anket formunda, öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini tanımlayıcı ve mobbing yaşamaya ilişkin durumlarını belirleyici (mobbing yaşama durumu, mobbing uygulayan kişi, mobbing karşısındaki tepki vb.) 51 soru yer almaktadır.

Anket formundaki soruların anlaşılabilirliğini belirlemek amacı ile aynı fakültede beslenme ve diyetetik bölümü son sınıfta okuyan 7 öğrenciye ön uygulama yapılmış ve alınan yanıtlar doğrultusunda anket formunda gerekli değişiklikler yapılarak son şekli verilmiştir.

Öğrencilere uygulama öncesi, öğrencilerin güven duyması ve daha samimi cevaplar verebilmesi için araştırmanın amacı kısaca açıklanmış, anketin doldurulması ile ilgili bilgi verilmiş ve soruları kendi kendilerine yanıtlamaları istenmiştir. Verilerin gizlilik ilkesi doğrultusunda değerlendirileceği belirtilerek, anket formuna isimlerini yaz-

maları istenmiştir. Anketler ders saati içinde yaklaşık 15 dakikada cevaplanmış ve hemen sonrasında araştırmacılar tarafından toplanmıştır.

Araştırmanın uygulanabilmesi için araştırmanın yapıldığı üniversitenin Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanlığı'ndan yazılı izin alınmıştır. Ayrıca tüm öğrencilerden bilgilendirilmiş gönüllü onam formu aracılığıyla izin alınmıştır.

Araştırma verilerinin istatistiksel analizi SPSS 16.0 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde; ortalama, standart sapma, sayı yüzde hesaplamaları ve ki-kare testi kullanılmıştır. $p < .05$ istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

BULGULAR

Hemşirelik bölümü öğrencilerinin klinik staj ortamında mobbinge maruz kalma durumlarının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen çalışmanın bulguları aşağıda verilmiştir.

Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir. Öğrencilerin yaş ortalaması 21.9 ± 1.46 olup, %82.0'si kadın, %96.7'si bekar, %50.3'ü düz lise mezunu, %36.6'sı ise üçüncü sınıfta okuyanlardan oluşmaktadır.

Tablo 2'de öğrencilerin mobbinge maruz kalma durumlarına göre dağılımı verilmiştir. Öğrencilerin %49.2'si mobbinge maruz kaldığını ifade etmiştir. Öğrencilerin %31.6'sı ikinci sınıfta mobbinge maruz kaldığını, en çok mobbing uygulayan kişilerin de (%36.9) kliniklerdeki hemşireler olduğunu belirtmişlerdir. Genelde mobbing uygulayanların %78.9'unun kadın olduğunu söylemişlerdir.

Tablo 1. Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklerine Göre Dağılımı (n=183)

Tanıtıcı Özellikler	n	%
Cinsiyet		
Erkek	33	18.0
Kadın	150	82.0
Yaş Ortalaması	21.9±1.4	
Sınıf		
İki	56	30.6
Üç	67	36.6
Dört	60	32.8
Medeni durum		
Evli	6	3.3
Bekâr	177	96.7
Mezun olunan lise		
Düz lise	92	50.3
Anadolu lisesi	56	30.6
Süper lise	29	15.8
Sağlık meslek lisesi	6	3.3

Tablo 2. Öğrencilerin Mobbinge Maruz Kalma Özelliklerine Göre Dağılımı

Mobbinge Maruz Kalma Özellikleri	n	%
Mobbing'e maruz kalma durumu (n=183)		
Evet	90	49.2
Hayır	93	50.8
Mobbing'e maruz kalınan kurum (n=97)*		
Üniversite hastanesi	80	82.5
Doğumevi	8	8.2
Devlet hastanesi	4	4.1
Diğer (özel hastane)	5	5.2
Mobbinge maruz kalma zamanı (n=95)*		
İkinci sınıf	30	31.6
Üçüncü sınıf	28	29.5
Dördüncü sınıf	12	12.6
Her staj	25	26.3
Mobbing uygulayan kişi (n=195)*		
Hemşireler	72	36.9
Öğretim elemanı	61	31.3
Hekimler	34	17.4
Arkadaşlar	21	10.8
Diğer (hasta/hasta yakını)	7	3.6
Mobbing uygulayanın cinsiyeti (n=114)*		
Kadın	90	78.9
Erkek	24	21.1

*Birden fazla cevap verilmiştir. Yüzdeler 'n' üzerinden değerlendirilmiştir

Öğrencilerin %14.3'ü stajdaki başarısızlıklar, %12.9'u da eğitim durumları nedeni ile mobbinge maruz kaldıklarını ifade etmiş-

lerdir (Tablo 3). Uygulanan mobbing karşısında %25.9'u sessiz kaldığını belirtmiştir (Tablo 4).

Tablo 3. Öğrencilerin Mobbinge Maruz Kalma Nedenlerini Algılama Durumuna Göre Dağılımı

Mobbinge maruz kalma sebebi (n=210)*	n	%
Stajdaki başarısızlıklar	30	14.3
Eğitim durumu	27	12.9
Nedeni yok	24	11.4
Kıskançlık	23	11.0
Başarılar	23	11.0
Yetenek	22	10.5
Dış görünüm	21	10.0
Yaşam tarzı	10	4.8
Dünya ve yaşam hakkındaki görüşler	10	4.8
Siyasi görüşler	6	2.9
Stajer öğrenci olmak	5	2.4
Medeni durum	5	2.4
İş yüklerinden kurtulmak istemeleri	2	1.0
Karşıdaki kişinin kişiliği	2	1.0

*Birden fazla cevap verilmiştir. Yüzdeler 'n' üzerinden değerlendirilmiştir.

Tablo 4. Öğrencilerin Mobbing Karşısında Verdikleri Tepkilere Göre Dağılımı

Mobbinge karşı verilen tepki (n=193)*	n	%
Sessiz kalmak	50	25.9
Arkadaşları ve ailesi ile paylaşmak	49	25.4
Davranışı yapan kişiyi görmezden gelmek	42	21.8
Mobbing uygulayanla konuşmak	16	8.3
İçe kapanmak	14	7.3
Üst makamlara şikayet etmek	10	5.2
Öğretim elemanı ile paylaşmak	5	2.6
Mobbing uygulayanı tehdit etmek	3	1.6
Bir uzmana danışmak	2	1.0
Psikologdan yardım almak	2	1.0

*Birden fazla cevap verilmiştir. Yüzdeler 'n' üzerinden değerlendirilmiştir.

Öğrencilerin %82.6'sı yaptıkları işin önemsiz ve değersiz görülmesi, %80.4'ü performansla ilgili olumsuz değerlendirme ve %79.3'ü sık sık sözlerinin kesilmesi

şeklinde mobbing davranışlarına maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Kız öğrencilerin %52.7'si erkek öğrencilerin ise %33.3'ü mobbinge maruz kalmış olup aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>.05$). Öğrencilerden 24-26 yaş grubunda olanların %57.1'i

mobbinge maruz kaldığını belirtmiş olup diğer yaş grupları ile aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<.05$) (Tablo 5).

Tablo 5. Öğrencilerin Tanıtıcı Özellikleri ve Mobbinge Maruz Kalma Durumuna Göre Dağılımı

Tanıtıcı özellikler	Mobbinge Maruz Kalma Durumu					
	Evet		Hayır		X	p
Cinsiyet	n	%	n	%	4.045	.055
Kadın	79	52.7	71	47.3		
Erkek	11	33.3	22	66.7		
Yaş grupları						
18-20	8	25.8	23	74.2	11.168	.004
21-23	72	57.1	54	42.9		
24-26	10	38.5	16	61.5		

Öğrencilerin medeni durumu ve mezun oldukları lise ile mobbinge maruz kalma

durumları arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($p>.05$).

TARTIŞMA

Hemşirelik bölümü öğrencilerinin mobbinge maruz kalma durumlarının belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmanın sonucunda hemşirelik öğrencilerinin yarısına yakınının mobbinge maruz kaldıklarını düşündükleri belirlenmiştir.

Lash ve arkadaşlarının hemşire öğrencilerle yaptıkları çalışmada da, hemşirelik ve ebelik öğrencilerinin sağlık meslek üyeleri tarafından sözel saldırılara maruz bırakıldığı tespit edilmiştir (Lash, Kulakaç et al 2006). Leiper'in çalışma bulguları da bu sonuçları desteklemektedir. Öğrenci hemşirelerin %34.0'ının kaba ve sözlü saldırıya maruz kaldığını, gurur kırıcı ve adaletsiz bir şekilde eleştirildiğini saptamıştır (Leiper 2005).

Literatürün de desteklediği gibi sağlık hizmetlerinde hemşireler en fazla mobbinge maruz kalan gruptur. Ülkemizde hemşirelerde mobbing davranışları üzerine yapılmış araştırmalar bulunmaktadır. Dilman ve Yıldırım yaptığı çalışmada, hemşireler arasında ciddi boyutlarda mobbing yaşandığını ortaya koymaktadır (Dilman 2007; Yıldırım 2006). Uzun (Uzun 2003) çalışmasında hemşirelerin %86.7'sinin son bir yıl içinde sözel saldırıya maruz kaldığını, Karacaoğlu ve Reyhanoğlu'nun çalışmalarında da sağlık ekibi içinde en fazla hemşirelerin kimliğine yönelik aşağılama yaşadığını belirlemişlerdir (Karacaoğlu ve Reyhanoğlu 2006).

Bu çalışmada istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte kadın hemşirelik öğrencilerinin erkeklere göre daha fazla mobbinge maruz kaldıkları bulunmuştur. Eğitim, sağlık gibi kadınların yoğun çalış-

tığı sektörlerde kadınlara mobbing daha fazla uygulanmaktadır. Bu durum kadınların özellikle hem cinslerine karşı pasif-agresif davranışlar sergilemeyi tercih etmeleriyle açıklanmaktadır (Tınaz 2006; Tanoğlu 2006; Yiğitbaş ve Deveci 2011).

Hemşirelik öğrencilerine mobbing uygulayanların %36.9'unun hemşireler, %31.3'ünün öğretim elemanları olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, mobbing uygulayanların %78.9'unun kadın olduğu ortaya çıkmıştır. Mobbing davranışlarının sağlık sektöründe daha fazla oranda görülmesinin sebebi kadın çalışanların çokluğu ile ilişkilendirilmekte ve kadınların diğer kadınlara karşı saldırgan davranışlar göstermeleri ile açıklanmaktadır (Yiğitbaş, Deveci 2011).

Çalışmada hemşirelik öğrencilerinin mobbinge maruz kalma nedenlerini algılamalarında “işteki başarısızlıklar” ve “eğitim durumu” ilk sırada gelmektedir. Henüz öğrenci oldukları için beceri gerektiren işlerde, çalışan hemşirelere göre bazen yetersiz kalabilmektedirler. Bu durum öğrencinin mobbinge maruz kalma nedenini işteki başarısızlık olarak algılamasına sebep olmuş olabilir. Ayrıca öğrenciler, çalışan hemşireler ve öğrenci hemşirelerin eğitim düzeyi arasındaki farkın hemşireler tarafından öğrencilere mobbing davranışı olarak yansıtıldığını algılamışlardır. Literatürde pek çok mobbing olayının nedeni “kıskançlık” olarak gösterilmektedir. Öztürk ve ark. çalışmasında hemşirelerin %30.9'unun kıskançlık nedeni ile mobbinge uğradıklarını saptamışlardır (Öztürk, Yılmaz ve ark. 2007).

Bu çalışmada öğrencilerin büyük çoğunluğu yaptıkları işin önemsiz ve değersiz görülmesi şeklinde mobbinge maruz kaldığını ifade etmiştir. Klinikte öğrenci pozisyo-

nunda olmaları bu şekildeki davranışlarla karşılaşmalarına neden olmuş olabilir. Yurdakul ve arkadaşlarının çalışan hemşirelerle yaptıkları çalışmada ise hemşirelerin %65.4'ü başkalarının yanında kendileri ile aşağılayıcı ve onur kırıcı şekilde konuşulduğunu belirtmiştir (Yurdakul, Türkleş ve ark. 2007).

Mobbinge maruz kalan öğrencilerin çoğu tepki olarak sessiz kaldığını veya durumu arkadaşları ve ailesi ile paylaştığını ifade etmiştir. Yapılan çalışmalarda bu çalışma ile paralellik göstermekte olup, mobbinge maruz kalanların en çok verdikleri tepki, aile ve arkadaşlarıyla paylaşmaları olarak saptanmıştır (Dilman 2007).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Mobbing bireyler üzerinde çeşitli olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Ruhsal ve fiziksel sağlık yitirmekte, ekonomik kayıplar yaşanmaktadır. İş ortamında dışlanmış, yabancılaştırılmış ve kariyer kimliğini kaybetmiş birey, artık sosyal ve aile çevresindeki yerini de kaybetmektedir (Tınaz 2008). Mobbing, ekonomik ve sosyal sonuçlarının yanı sıra düzensiz beslenme, aşırı derecede alkol kullanma, yüksek oranda sigara tüketme, sosyal yalıtım, uykuya dalmada zorluk çekme, sabah rahat uyanamama, gün boyu kendini yorgun hissetme, odaklanma eksikliği, sosyal fobi ve olayları hatırlamada güçlük çekme gibi davranışsal bozukluklara da sebebiyet verebilmektedir (Gökçe 2008).

Sonuç olarak araştırmaya katılan hemşirelik öğrencilerinin yarısına yakınının mobbinge maruz kaldıkları görülmüştür. Klinik stajda 4. sınıf öğrencilerinin en fazla mobbinge maruz kalan grup olduğu belirlenmiştir. Mobbing uygulayan kişilerin ise

hocalar ve hemşireler olduğu ortaya çıkmıştır.

Araştırmadan elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda;

- Öncelikle hemşirelik okulu eğitim programlarının içerisine mobbing dahil edilmelidir.
- Öğrencilerin eğitimleri süresince iletişim becerileri, çatışma, başa çıkma, özgüven geliştirme konularında bireysel gelişimleri sağlanmalıdır.
- Öğretim elemanları ve klinikteki hemşireler, öğrenciler için hem kendileri güven vermeli hem de güven verici ortamlar sağlamalıdır.
- Hemşirelik çalışma şartları ağır bir meslek olduğu kadar öğrenciliği de zor olan bir meslektir. Öğrencilerin mobbinge maruz kalarak etkilenmeleri hasta bakım kalitesini de tehlikeye sokmaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin staja en fazla çıktıkları hastanelerde çalışan klinik hemşireleriyle iletişime geçilerek staj ortamında öğrencilere yaklaşımın iyileştirilmesi konusunda görüşülmelidir.

KAYNAKLAR

Chappell D, Di Martino V. Violence at work (Third Edition). Geneva, International Labor Organization 2006:17-22.

Çobanoğlu Ş. Mobbing, işyerinde duygusal saldırı ve mücadele yöntemleri. İstanbul: Timaş Yayınları Psikoloji Dizisi, Sistem Matbaacılık; 2005.

Çöl ÖS. İşyerinde psikolojik şiddet: Hastane çalışanları üzerine bir araştırma. Çalışma ve Toplum 2008;4:107-134.

Delbel JC. De-escalating workplace aggression. Nursing Management 2003;34:30-34.

Dilman T. Özel Hastanelerde Çalışan Hemşirelerin Duygusal Tacize Maruz Kalma Durumlarının Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelikte Yönetim Anabilim Dalı, İstanbul, 2007.

Gökçe AT. Mobbing: İş yerinde yıldırma özel ve resmi ilköğretim okulu öğretmen ve yöneticileri üzerinde yapılan bir araştırma. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi 2012;18:272-286.

Gökçe AT. Mobbing: İşyerinde Yıldırma Nedenleri Ve Başa Çıkma Yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi: 2008:47.

Karacaoğlu K, Reyhanoğlu M. İşyerinde yıldırma KKTC'deki sağlık sektöründe çalışanlara yönelik bir araştırma. 14. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiri Kitabı, AÜİİBF Yayını, Erzurum, 2006:171-179.

Lash AA., Kulakaç Ö, Buldukoğlu K et al. Verbal abuse of nursing and midwifery students in clinical settings in Turkey. Journal of Nursing Education 2006;45:396-402.

Leiper J. How to stop horizontal violence. Nursing 2005;35:44-45.

Leymann H. The Content and Development of Mobing at Work, European Journal of Work and Organizational Psychology 1996;5:165-184.

Öztürk H, Yılmaz F, Hindistan S. Hemşireler için mobbing ölçeği ve hemşirelerin yaşadığı mobbing. Hastane Yönetimi 2007;11(1-2) Ocak- Haziran.

Polat O, Pakiş I. Mobbing: İş yerinde psikolojik taciz. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2012;3:211-217.

Tanoğlu ŞÇ. İşletmelerde Yıldırmanın (Mobbing) Değerlendirilmesi ve Bir Yüksek Öğrenim Kurumunda Uygulama. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2006.

Tetik S. Mobbing Kavramı: Birey ve Örgütler Açısından Önemi, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 2010;12:81-89.

Tınaz P. İş yerinde psikolojik taciz (mobbing). İstanbul: Beta Yayınları II. baskı: 2008:155-156.

Tınaz P. İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing), Beta Basım A.Ş. İstanbul; 2006.

Uzun Ö. Perceptions and experiences of nurses in Turkey about verbal abuse in clinical settings. *Journal of Nursing Scholarship* 2003;35:81-85.

Yavuz H. Çalışanlarda Mobbing (Psikolojik Şiddet) Algısını Etkileyen Faktörler: SDÜ Tıp Fakültesi Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Isparta, 2007.

Yıldırım A, Yıldırım D. Mobbing in the workplace by peers and managers: mobbing experienced by nurses working in the healthcare facilities in Turkey and its effects on nurses. *Journal of Clinical Nursing* 2006;15.

Yiğitbaş Ç. Deveci SE. Sağlık çalışanlarına yönelik mobbing. *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi* 2011;23-28.

Yurdakul M, Türkleş S, Yılmaz DV et al. Ebe ve hemşirelerin iş yerinde karşılaştıkları psikolojik bezdirme davranışları. *Hemşirelikte Araştırma ve Geliştirme Dergisi* 2011;3:28-41.